

found that the priority areas of their activity were: the fight against antisocial phenomena among children and youth, prevention of infectious diseases, the formation of hygiene and sanitary individual skills. It was revealed that representatives of the associations paid special attention to the combination of physical and hygienic education of children and youth.

Key words: sanitary and educational activity, public associations, healthy lifestyle, hygiene education, sanitation.

УДК 15.81.21

І. М. Главатських,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії)

ПСИХОКОРЕКЦІЯ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Феномен сенсу життя – особливе психічне утворення, що сприяє емансипації особистості (звільненню від залежності, від безпосереднього впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, скасуванню обмежень). Позитивна тенденція досліджень з проблеми сенсу життя – це зростаючий інтерес до її прикладних проблем, з'ясування того, наскільки ця суто абстрактна філософсько-етична категорія може бути використана в практиці повсякденного буття людини. Зокрема, цікавими є особливості та ступені сформованості смисложиттєвих орієнтацій сучасних студентів, а також можливості впливу і коригування їх.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукових тлумачень дозволив визначити смисложиттєві орієнтації як складне утворення, структура якого є поєднанням життєвих цілей, термінальних цінностей, смислів, коли зміст складових феноменів, що мають суб'єктивну пріоритетність в ієрархії смисложиттєвих орієнтацій людини, обумовлюють вибір значущих сфер для її самореалізації. Це інтегративне утворення, що спонукає, спрямовує, регулює, інтегрує процес життєздійснення особистості протягом певних вікових періодів. Проблемою смисложиттєвих орієнтацій, особливостей їх впливу на мотиваційну сферу особистості займалися А. Адлер, А. Бердяєв, М. Бодальов, Н. Іванова, Р. Мей, А. Маслоу, Г. Олпорт, Ж. Сартр, Г. Сковорода, В. Франкл, К. Юнг, В. Янів, Я. Ялом та інші.

Відповіді на питання про смисл життя різноманітні, часто протилежні. Стародавні мислителі долали страх перед смертю, відстоюючи тезу про безсмертя душі, доводили, що душа гине разом з тілом, тому людина смерть не сприймає, їй нічого боятися. Стародавні греки зводили життя до страждання. Краса і радість не потрібні для життя, бо дають задоволення, що є гіршим, ніж божевілля. Оспіваючи гармонію світового життя, щодо людського життя вони були песимістами. Індивідуальність – гріхозна ілюзія. Підкоряючись невблаганній долі, людина виконує призначення, інакше життя – безглузда "суєта". У світовій гармонії людським надіям немає місця. А Епікур, навпаки, головним у

житті вважав задоволення, не в змісті надмірного захоплення насолодами, а як відсутність страждань, спокій душі. Сократ доводив, що добро надає життю зміст. Бути добрим – значить бути справедливим. Важливо, що люди, а не мешканці неба визначають, що таке добро. У християнстві віра у воскресіння звільняє від страху смерті, замінюючи страхом кари за гріхи.

Вічне кругообертання, повторення пронизує світовідчуття мислителів Давньої Індії, Ніцше, Шопенгауера, Геракліта, Платона, П. Сорокіна, які доводили, що історія людства – це безглузда зміна народження, занепаду, розквіту, смерті культур, а світовий процес – нескінченне кругообертання, вічне повторення, прагнення, неспроможне створити щось нове у світі. І серед сучасників є ті, хто сумнівається в сенсі життя людини, людства. Прихильники екзистенціалізму – “філософії розпачу, страху” М. Хайдеггер, А. Камю, К. Ясперс вважали, що існування людей мізерне. Єдина реальність – “ніщо”, єдина установа – турбота, страх, тривога, розпач. С. К’єркегор відкидав розраду, мораль, заспокоєння.

Теорія його терапії і екзистенціального аналізу В. Франкла – це система філософських, психологічних, медичних поглядів на природу, на сутність людини, механізми розвитку особистості в нормі й патології, на шляхи і способи корекції аномалій у розвитку особи.

У гуманістичній психології (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл) предмет дослідження – унікальна особистість, активна, свідомо істота, яка прагне до втілення моральних ідеалів, потребує зв’язків з іншими, відповідає за своє життя, відчуває потребу самовдосконалення, шукає сенс життя.

За О. Леонтьєвим, особистість постійно з’ясовує стосунки зі світом, прагне знайти в них своє місце. Отже, сенс життя людини, особистості – стати і бути вільним, робити добро, служити людям, утверджувати красу, людяність, моральність; любити, берегти природу; удосконалювати світ, у якому живе. Кожен має засвоїти думку: я хочу бути щасливим, сильним, вільним; і я маю на це право. Спроби вирішувати за людину, що таке воля, як жити, як поводитися, що робити, – неправомірні, аморальні, позбавляють волі, перетворюють в залежну, одномірну істоту.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Актуальність проблеми дослідження ціннісних і смисложиттєвих орієнтацій сучасних студентів та недостатнє вивчення її з боку загально-психологічних питань обумовили вибір теми дослідження. Особливості та певні ступені сформованості смисложиттєвих і ціннісних орієнтацій студентів сприяють пошуку ефективних методів, засобів, форм корекційної роботи, дозволяють впливати і коригувати їх в процесі підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета – науково-теоретичне обґрунтування експериментального дослідження особливостей сформованості смисложиттєвих орієнтацій сучасних студентів і проведення ефективної психокорекційної роботи по збільшенню її рівня при підготовці інженерів-педагогів. Гіпотеза дослідження – ми виходили з припущень: сформованість смисложиттєвих орієнтацій студентів має високий рівень; існує суттєва диференціація у

розподілі показників смисложиттєвих орієнтацій залежно від соціального оточення респондентів; юнаки – жителі міст більше задоволені своїм сучасним становищем, а юнаки з селищ більш спрямовані на досягнення цілей і задоволені рівнем самореалізації.

Ціннісна орієнтація – це спрямованість особистості на певні цінності (матеріальні й духовні блага, якості людини). Система ціннісних орієнтацій визначає спрямованість особи, є основою світогляду, життєвих принципів, відносин до навколишнього світу, до інших, до себе, філософією життя. Більшість сучасних психологів визнають класифікацію цінностей, за Рокичем. Є два класи цінностей: термінальні цінності – переконання, що кінцева мета існування індивіда варта, щоб до неї прагнути (цінності-цілі) і цінності інструментальні – переконання, що образ дій або властивість особи є кращими в ситуації (певні якості особистості або цінності-засоби). Кожний виділяє головне, до чого прагне. Це визначає мети, яких треба домогтися (цінності-цілі) і конкретні якості особистості, які для їх досягнення треба використати (цінності-засоби). Воля, яка знає, що є добро і зло, протистоїть злу. Свобода в союзі з моральністю, красою – от вищій критерій, що визначає сенс життя людини, вища цінність, до якої людина має прагнути, якщо хоче, щоб життя знайшло високий зміст, гідний Життя. Залежно від того, яка цінність переживається як найвища, визначальна для життя, порізному формується особистість. Пережиті цінності обумовлюють тип людської особистості.

Чарлз Моррис досліджував шляхи життя студентів різних країн – Китаю, Японії, Індії, США, Канади, Норвегії і виявив певні розходження між ними і, використовуючи факторний аналіз даних, визначив цінності, які в основі розходжень, що є основою індивідуальних переваг.

Фокус світоглядних пошуків юності – проблема сенсу життя. Труднощі юнацької рефлексії про сенс життя – у “ближніх” і “далеких” перспективах. Розширення тимчасової перспективи вглиб (охоплення тривалих відрізків часу) і вишир (включення особистого майбутнього в коло соціальних змін, які стосуються суспільства – світоглядна передумова постановки світоглядних проблем. Діти й підлітки, описуючи майбутнє, говорять про перспективи особисті, а юнаки висуюють на перший план соціальні, загальні проблеми.

Для дослідження ми застосували такі методи: спостереження, біографічний, кількісної і якісної обробки даних, лінійної кореляції Пірсона (адаптація Єгорова) та методики: діагностики спрямованості особистості Б.Басса, смисложиттєвих орієнтацій Д. Леонтьєва, “Ціннісні орієнтації” М. Рокича, діагностики мотивації афіляції, методика діагностики мотивації досягнення А. Мехрабеана.

Цілі – діагностика особливостей сформованості смисложиттєвої сфери студентів, встановлення зв'язків між СЖО і ціннісно-мотиваційною сферою, порівняння ступенів сформованості компонентів сфер у двох груп: жителів міста і селищ. Задачі: визначити загально-групові рівні сформованості типів СЖО, виявити особливості; встановити спрямованість особистості вибірки і кожної з груп; важливі термінальні та інструментальні цінності; виявити домінуючий мотив за методиками;

встановити взаємозалежність між типами, особливостями спрямованості особистості, видами мотивації.

Дослідження смисложиттєвих орієнтацій, за Д. Леонтьєвим, дозволило виявити особливості переживання осмисленості життя в студентів із міст і сіл. У половини студентів сформованість цілей в житті на середньому рівні, у більшості – не зовсім сформовані; у їх свідомості є співвідношення сьогодення з майбутнім (надає життю часової перспективи, спрямованості, осмисленості). Цілі в майбутньому більш сформовані у вихідців з села.

Особливість студентського віку – несамостійність у вирішенні проблем, залежність у прийнятті рішень. Процес життя або зацікавленість і емоційна насиченість його на низькому рівні – ознака незадоволеності дійсністю, життям, але можна надавати йому повноцінний зміст за рахунок спогадів, спрямованості в майбутнє. Специфіка юнацького віку – неможливість глибоко аналізувати життя і надавати подіям минулого великого змісту. Тих, хто високо оцінює ступінь самореалізації, більше серед селян, які вище оцінили можливість керувати своїм життям. У третини високий ступінь віри в його контрольованість, свободу вибору і самореалізації. Жителі міст менше вірять у свої сили, не високо оцінили контрольованість подій життя, вважають, що життя не підкорюється людському контролю.

Спрямованість особистості діагностували за допомогою орієнтаційної анкети методики Б. Басса. У третини студентів високий рівень виразності спрямованості на себе і на справу, наявність орієнтації на винагороду, задоволення безвідносно роботи, досягнення статусу, схильність до суперництва; зацікавленість у вирішенні ділових проблем, якнайкращому виконанні роботи. Для детального аналізу ми порівняли дані, отримані першою і другою групами. У більшості спрямованість на спілкування має низький рівень виразності, сильніша в жителів міст. Студенти не мають прагнення підтримувати відносини з людьми, потреби в прихильності й емоційних відносинах. Залежності від групи мають слабку орієнтацію на спільну діяльність, надання допомоги, соціальне схвалення.

Мета психокорекційної роботи з молоддю полягає в наданні допомоги знайти сенс існування, відкрити свої потенції, усвідомити свободу, відповідальність. Коригування поглядів на життя важливе і можливе саме в системі професійно-технічної освіти й потребує наполегливої праці педагогів.

Висновки. Наукове дослідження присвячене вивченню особливостей ціннісних і смисложиттєвих орієнтацій студентів, у якому зроблена спроба теоретичного синтезу, органічного поєднання проблеми психології життєвих орієнтацій і чинників, пов'язаних з цим феноменом.

Експериментальна перевірка висунутої гіпотези проводилась у двох напрямках: визначався рівень сформованості смисложиттєвих орієнтацій, спрямованості, мотивації у двох групах студентів за допомогою методик та вивчався взаємозв'язок між шкалами психодіагностичних методик.

Була запропонована й обґрунтована програма заходів для підвищення рівня сформованості смисложиттєвих орієнтацій студентів, знаходження сенсу існування, відкриття власних потенцій, усвідомлення особистісної свободи, відповідальності. Експериментально перевірена результативність її впровадження.

Ефективність і результативність корекційної роботи доведена шляхом порівняльного аналізу. Узагальнення результатів експерименту дозволили зробити висновки, розробити щодо використання результатів у практиці роботи викладача ПТНЗ психолого-педагогічні рекомендації, пропозиції.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження необмежені, оскільки сучасний стан підготовки фахівців не є досконалим і вимагає корекційних впливів на свідомість студентів, на їх відношення до себе, до оточення і світу. Подальше дослідження проблеми полягає, на наш погляд, у більш глибокому вивченні чинників, які впливають на формування сенсу життя і смисложиттєвих орієнтацій. Вважаємо, що має продовжуватися пошук методів, засобів, форм корекційної роботи, які є корисними в процесі підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ведин И. Ф. Бытие человека: деятельность и смысл [Текст] / И. Ф. Ведин. – Рига : Зинатне, 1987. – 212 с.
2. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности [Текст] / Д. А. Леонтьев – М. : Смысл, 1999. – 487 с.
3. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: в межах і за межами буденності [Текст] / Т. М. Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 376 с.

Анотація

Науково-теоретичне обґрунтування експериментального дослідження особливостей сформованості смисложиттєвих орієнтацій студентів та ефективної психокорекційної роботи щодо збільшення її рівня при підготовці інженерів-педагогів. Доводиться можливість і корисність впровадження її в навчальний процес при підготовці майбутніх фахівців.

Ключові слова: сенс життя, орієнтація, діагностика, особистість, смисложиттєві орієнтації, корекція.

Аннотация

Научно-теоретическое обоснование экспериментального исследования особенностей сформированности смысловых ориентаций студентов и эффективной психокоррекционной работы по увеличению ее уровня при подготовке инженеров-педагогов. Доказывается возможность и полезность внедрения ее в учебный процесс при подготовке будущих специалистов.

Ключевые слова: смысл жизни, ориентация, диагностика, личность, смысловые ориентации, коррекция.

Summary

The scientific-theoretical grounding of experimental research of features of formation of life orientations of students and effective psychological and correction work on increasing of its level in the preparation of teachers-engineers is considered in the article.

Key words: meaning of life, orientation, diagnosis, personality, life orientation, correction.